

FONTES ET LIBRI 1.

URBS, CIVITAS, UNIVERSITAS

Ünnepi tanulmányok
Petrovics István
65. születésnapja tiszteletére

Szeged 2018

Fontes et Libri
1.

URBS, CIVITAS, UNIVERSITAS
Ünnepi tanulmányok Petrovics
István 65. születésnapja tiszteletére

Főszerkesztő:

Papp Sándor

Szerkesztette:

Kordé Zoltán és Tóth Sándor László

SZEGED
2018

Fontes et Libri

Sorozatszerkesztő:

Papp Sándor

Kiadja:

a Szegedi Tudományegyetem Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke

A kötet a Szegedi Tudományegyetem Interdiszciplináris Kiválósági Központ Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke, valamint az MTA-SZTE Oszmán-kori Kutatócsoportja munkájának keretében készült.

A kutatást és a kötet megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogatta 20391-3/2018/FEKUSTRAT.

Nyomdai kivitelezés:
Innovariant Nyomdaipari Kft., Algyő

© Szerzők
© Papp Sándor, Kordé Zoltán, Tóth Sándor László

Tördelés:
Ferwagner Péter Ákos

ISBN 978-963-306-643-0

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	9
Rövidítésjegyzék.....	12
ALMÁSI TIBOR	
Adalékok Zenta város középkori történetéhez.....	13
ANDREW AYTON	
‘The greatest loss of ships that England ever suffered’: English port towns and the king’s war in 1375.....	25
BÁRÁNY ATTILA	
Magyarország és a bretagne-i háború (1488–1493).....	33
BLAZOVICH LÁSZLÓ	
Raymundus Parthenopeis: A törvények rövid, könnyű és hasznos foglalata. II. Könyv A dologi jog (részlet).....	43
LIGIA BOLDEA	
In Sedes Iudiciaria. On the feminine presence before counties’ courts in the Banat (the 14 th century – first half of the 15 th century).....	54
BUBNÓ HEDVIG	
Az ideális város képe egy 14. századi katalán ferences leírásában.....	62
CSEERNUS SÁNDOR	
„Joinville urának levele X. Lajos királyhoz” – és ami mögötte van.....	67
DRASKÓCZY ISTVÁN	
Bányaváros és egyetemjárás a késő középkori Erdélyben.....	74
F. ROMHÁNYI BEATRIX	
Egy furcsa régió: a Temesköz a középkori egyházi intézményhálózat változásainak tükrében.....	82
FEDELES TAMÁS	
A Délvidékről az Örök Városba Csanádi egyházmegyések kúriai szenteléseinek ügyei (1442–1517).....	94
COSTIN FENEŞAN	
Blandrata György fejedelmi orvos és tanácsos erdélyi birtokviszonyai.....	111
FONT MÁRTA	
Szemponatok a 12. század végi Kijevi Krónika elemzéséhez.....	121

GÁLFFY LÁSZLÓ

Hallal és borral: városi reprezentáció a Loire-vidéken a 15–16. század fordulóján
Megjegyzések két magyar követség átutazása kapcsán 131

GRÓF LÁSZLÓ

A Codex Latin 7239 térképe Zsigmond király uralkodása idejéből..... 139

GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS

Az „*abductio*” – egy sajátos középkori jogi fogalom értelmezéséhez 146

HALMÁGYI MIKLÓS

„boldog István törvényt szerint”. A Szent István királyra való hivatkozás példái a
középkori jogi és társadalmi gondolkodásban 152

IUSZTIN ZOLTÁN

A közigazgatási szervezet keletkezése a középkori Bánságban..... 159

KOPECZNY ZSUZSANNA

Volt-e Temesvárnak védőfala? 168

KORDÉ ZOLTÁN

„Ahány nyelvet beszélsz, annyi embert érsz” (?)
Példák a középkori magyarországi idegennyelv-ismeretről..... 175

KŐFALVI TAMÁS

Maróti László születésigazolása..... 181

ADRIAN MAGINA

Nemesek közti konfliktusok és erőszak
Magánháborúk a középkori Dél-Magyarországon..... 189

MARTON SZABOLCS

A Szerémség lakosságának elvándorlása a török elől..... 196

PAPP SÁNDOR

A szegedi veszedelem 1552-ben és Ali budai beglerbég jelentése 202

PÓSÁN LÁSZLÓ

Zarándoklatok, kegyhelyek a középkori Poroszországban 214

ROKAI MELINA – ROKAY PÉTER

A „heretici comburantur”-tól a „cuius regio eius religio”-ig
(három évtized Magyarország vallás- és egyháztörténetében: 1525–1556)..... 225

SEBŐK FERENC	
Adalékok a magyar külpolitikához 1352-ben	235
SKORKA RENÁTA – WEISZ BOGLÁRKA	
A királyné asztala.....	241
STANISŁAW A. SROKA	
Ismeretlen kapcsolatok a Homonnay Drugeth család és a lengyel nemesség között a 16. század első felében.....	254
SZABÓ PÁL	
Egy királyi évszám nyomában – Hunyadi Mátyás életkoráról.....	259
SZÁNTÓ RICHÁRD	
A 881. évi hadjárat kronológiai kérdései	271
SZŐCS TIBOR	
A királyi különös jelenlet bíróságának Árpád-kori előzményei.....	283
TEKE ZSUZSA	
Egy firenzei kereskedő életvitele, mindennapi kiadásai a Jagelló-kori Budán	290
THOROCZKAY GÁBOR	
Megjegyzések a 11–12. század fordulójának magyar egyháztörténetéhez Források, zsinatok, pápai követek.....	295
CĂLIN TIMOC	
Contributions to the knowledge of the medieval fortress from Pojejena (Caraş-Severin County)	301
TÓTH SÁNDOR LÁSZLÓ	
Egy magyarrá vált kazár fejedelmi beiktatási ceremónia rekonstrukciós kísérlete.....	307
VEKOV KÁROLY	
Középkori és reneszánszkori tárgyak a gyulafehérvári káptalan kincstárában	316
VESZPRÉMY LÁSZLÓ	
Hunok és magyarok „Csupán Hunniának ne volnának meg a maga költeményei és legendái Attiláról?”	325
Tabula Gratulatoria	333

GÁLFFY LÁSZLÓ

Hallal és borral: városi reprezentáció a Loire-vidéken a 15–16. század fordulóján. Megjegyzések két magyar követség átutazása kapcsán

A városi élet különösen élénk pillanatainak számítottak a régebbi korokban a nagy méltóságok vagy távolabbi területekről érkezett küldöttségek fogadásai. A nagypolitika, reprezentáció, rítusok, játék és ünnep találkozott rövid időre a falak osztotta városi térben. Az alábbi írás ezekből a pillanatokból nyújt egy rövid, szubjektív szemlét a 15. század végi Franciaország központi szerepet betöltő régiójából.

A késő középkori francia városok követségeiről viszonylag bőséges információink vannak. Ismert az is, hogy a követségek gyakran maradtak a tervezettnél hosszabb ideig egy-egy városban, rendkívüli okokból vagy pusztán bonyolultabbá váló küldetésük teljesítése miatt. Ezekben az esetekben sokszor a város maga állta a szállásköltségek és étkezés jelentős részét. A kiadások néha jelentős tételt tettek ki és gyakorta megjelent a városi, vagy akár fejedelmi különadó is egy-egy nagyobb tételt jelentő reprezentatív kiadás esetén.¹ Más alkalmakkor, így az alább részletezett esetben, Angers Jean Binel polgármester (maire) és huszonnégy városatya kötelezettségével 1487 áprilisában néhány nappal a király érkezése előtt vett fel egy nagyobb összegű kölcsönt. A város 24 arany ecu jövedelem zálogba adásával 400 ecuhoz jutott a király fogadására.²

Az ebben az időben Franciaországba látogató magas rangú magyar küldöttségről először Bonfini tudósít.³ Tőle tudjuk, hogy a követséget nagy pompával fogadták Franciaországban, sőt a diplomáciai ajándékok egyes részletei is ismertek. A francia források nem mondanak ellent Bonfini tudósításának, több esetben igazolják azt. Szintén Bonfinitől ismert, hogy Filipec János váradi püspök ezzel a megbízáttal összetett feladatot kapott, melynek egyes szálai Mátyás itáliai politikájához kötődtek, de legfontosabb eleme egy VIII. Károlyal kötött szövetség lett volna a többfrontos harcra kényszerült Habsburg Miksa ellen. A török politikát illetően pedig a püspök azzal a fontos feladattal lett megbízva, hogy rávegye a francia királyt, hogy a török Dzsem herceget átadja Mátyásnak. Nem tekintjük felada-

¹ Moeglin, Jean-Marie-Péquignot, Stéphane (szerk.): *Diplomatie et „relations internationales” au Moyen Age (IXe-XVe siècle)*. PUF, Paris, 2017. 425., 444–448.

² Archives Municipales (a továbbiakban A.M.) Angers BB 5 f. 4 r-v.

³ Bonfini: *A magyar történelem tizedei*. Ford.: Kulcsár Péter. Bp., 1995. IV/7. 184–202.

tunknak az alábbiakban a küldetés további politikai és diplomáciai részleteinek kibontását, a téma bőséges irodalma, különösen a mai kutatásban tisztázott részletei, úgy véljük, felmentenek minket, ráadásul a közelmúltban is ezzel kapcsolatban több előadás és publikáció született.⁴

Az említett követség először Bourges-nál tűnik fel a forrásainkban, amit vélhetően oda útban, de legalább egyszer útba ejtett.⁵ Bourges Lyon felől jövet kínál összeköttetést a Loire-vidék irányába, a folyami kanyarulatot levágva egyenesen Tours felé, ugyanakkor ideális megálló az Orléans–Párizs felé haladóknak is.

Ugyan maga Berry nem tekinthető kiemelkedően urbanizált tartománynak, a szakirodalom a 15. század derekát – 1422-től kezdődően – városai aranykorának tekinti.⁶ Bourges egyházi öröksége és vonzereje mindenképp megállásra ösztönözte az utazót. René, Anjou hercege például 1453-ban Provence-ból visszafele jövet áthaladt Bourges-on és az alkalmat felhasználta, hogy megtekintse a Jean de Berry siremlékét befejező műhelyt. Ilyen művet szeretett volna magának ő is.⁷ Tegyük hozzá, Bourges maga már korábban rengeteget profitált Jean de Berry építész páholyának működéséből, valamint a Loire-vidéken berendezkedett királyi udvar közelségéből. Ez a gazdag periódus folytatódni látszott Jacques Cœurnek (kb. 1395–1456) köszönhetően, majd hirtelen véget ért a várost teljesen romba döntő tűzvész miatt 1487. július 22-én.

A magyar küldöttség biztosan az utolsók között volt, amely még épen és virágában látta a várost. Bár a tűzvészben maga a városi levéltár is odaveszett, szerencsére a városi számadások az 1487-es évet utólag, számlák alapján összerakták, így ránk maradt néhány információ a magyarok látogatásáról. A feljegyzésekből kiderül, hogy a város mintegy 20 fontot

⁴ A teljesség igénye nélkül ld. Teke Zsuzsa: Az itáliai államok és Mátyás. In: Hunyadi Mátyás. Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára. Szerk.: Rázsó Gyula–V. Molnár László. Bp., 1990. 265–266.; Györkös Attila: „Hosszú és érett mérlegelés után beleegyezett a szövetségbe.” Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok a késő középkorban (1457–1490). *Világtörténet* 5 (37) 2015. 61–78.; Györkös Attila: Prince Djem et les relations franco-hongroises 1486–1490. In: Matthias Rex 1458–1490: Hungary at the Dawn of the Renaissance. Szerk.: Draskóczy István–Horváth Iván et al. Bp., 2013.; E. Kovács Péter: Corvin János házassága és a magyar diplomácia. *Századok* 4 (2003) 955–971.; Ld. még: Vatin, Nicolas: L’Ordre de Saint-Jean-de-Jérusalem, l’Empire ottoman et la Méditerranée orientale entre les deux sièges de Rhodes (1480–1522). Louvain-Paris. 188–197.; VIII. Károly török diplomáciájának szereplőihöz ld. Charles Giry-Deloison: Le personnel diplomatique au début du XVIe siècle. L’exemple des relations franco-anglaises de l’avènement de Henri VII au Camp du Drap d’Or (1485–1520). *Journal des savants*, 1987. n. 3–4. 226.; Ld. még emellett: „Hunyadi Mátyás és kora” c. konferencia, 2018. szeptember 20–21., különös tekintettel gondolok itt Györkös Attila és Hélène Huszti témába vágó előadásaira.

⁵ David Rivaud úgy véli, a küldöttség oda és vissza útban is megállt volna Bourges-ban. Ez éppen lehetséges, bár a városi számadáskönyvek ezt nem igazolják feltétlenül. A különböző időpontokban elkönyvelt tételek ugyanis nem követik az utazás kronológiáját. Ráadásul a követség Angers után nem Lyon felé haladt azonnal, hanem Párizsba tett hosszabb kitérőt, onnan pedig csupán októberben, Macon irányába haladt tovább és ért november elején újra Lyonba. Ld. Kalous, Antonín: Itinerar Jana Filipce (1431–1509). *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. Facultas Philosophica. Historica* 34. (2008). 28–29.

⁶ Devailly, Guy: Histoire de Berry. Toulouse, 1987. 155–157.

⁷ Champeaux, Alfred de–Gauchery, Paul: Les travaux d’art exécutés pour Jean de France, duc de Berry, avec une étude biographique sur les artistes employés par ce prince. Paris, 1894. 36.

áldozott különböző édesvízi halak (ponty, sügér stb.) adományozására,⁸ és ugyanígy 20 fontot fehér és könnyű vörös (clair) borokra.⁹ 1487. június 27-én újabb kifizetéssel találkozunk egy helyi kereskedő számára a magyar követségnek adományozott borokról ezúttal csak tíz font értékben.¹⁰ Ezek alapján tehát az itinerárium, illetve az utazáskronológia nehezebben állítható össze, hiszen június elején a küldöttség biztosan Angers-ban tartózkodott. A számlák valószínűleg különböző időszakban lettek kifizetve a városiaknak, de annyi mindenképp kiolvasható belőlük, hogy a magyar küldöttség Angers fele odaútban biztosan útba ejtette Bourges-t, ha van június 9-i dátummal kifizetés egy teljesített szállításra.

Ha áttekintjük a városi számadáskönyveket, jól látszik, hogy Bourges-ban más esetekben sem ritka halak adományozása a városba látogató különböző követségeknek. Halat kapott 6 font értékben látogatásakor (1488) a király főlovásza (grand écuyer),¹¹ a parlamenti jogász,¹² a székeskáptalan doyenje,¹³ Berry királyi bailli-ja,¹⁴ vagy 1499 áprilisában a városba látogató három franciaországi főkapitány közel 20 font értékben.¹⁵

A haladományok tekintetében felmerül a kérdés, hogy milyen ellátottságú területről beszélhetünk. E tekintetben Franciaország nagyon változatos képet mutat. Az utóbbi két évtizedben ugyanakkor a kutatás elmozdult a középkori oklevelek gyakorta tapasztalható általánosságaitól.¹⁶ Jól megfigyelhető, hogy egyes belső területek, mint Berry, egyaránt részesültek az édesvízi halak sokaságából, valamint tengerről érkező vándorhalakból, melyek az Óceántól a Loire-on, majd a Cheren, vagy akár kisebb vizeken akkor még képesek voltak felúszni. A régészet itt egy sor halat tudott beazonosítani¹⁷ és adatai hasznosan egészítik ki az oklevelek információit, amikor a hétköznapi városi élet részleteit is jelzik az egyházi vagy világi uradalmi halászat okleveles anyagaival szemben, amelyek gyakorta megragad-

⁸ „*Audit Jehan Penot la somme de vingt livres tournois pour ung présent de poicsson qui a esté donné par la dicte ville aux enbassadeurs du Roy d’Ongrie qui venoient devers le Roy nostre seigneur cesttasavoir (sic!) quator grans carcaulx, douze carpes et quatre perches, quatre bergnetz a brazon et par mandement du IXe jour dudít moys de juing lan dessuscript.*” A.M. Bourges CC 258 p. XII v.

⁹ „*A mestre Jehan Bignoloys la somme de vingt livres tournois pour lachapt dun tonneau de vin blanc et une queue de vin cleret achapté de luy pour donnez et presenté par ladite ville a lambassade de Hongrie..., par mandement le XIIIe jour de 1487.*” A.M. Bourges CC 259 p. XV r.

¹⁰ „*queue cleret... Pierre Sarde bourgeois et marchand demorant a Bourges la somme de dix livres tournois laquelle somme leschevins de ladite ville ont ondonnee luy estre baillee pour lachapt dune queu de vin cleret laquelle a este donnee et presentee pour et ou nom de ladite ville a lambassade de Hongrie pour les causes...*” 1487. jún. 27-én. A.M. Bourges CC 259 f. 15. v.

¹¹ A.M. Bourges CC 259 f. 17 r.

¹² A.M. Bourges CC 263 „dons”

¹³ A.M. Bourges CC 258 f. 12 v.

¹⁴ A.M. Bourges CC 263 „dons”

¹⁵ A.M. Bourges CC 270 „dons”

¹⁶ Ld. Mattéoni, Olivier–Benoit, Paul–Gresser, Pierre (szerk.): *La pêche en eau douce au Moyen Age et à l’époque moderne*. Paris, 2000.; James–Raoul, Daniele–Thomasset, Claude: *Dans l’eau, sous l’eau. Le monde aquatique au Moyen Age*. Presses Universitaires de Paris–Sorbonne, Paris, 2002.; Le Cornec–Rochelois, Cécile: *Le poisson au Moyen Age. Savoirs et croyances*. Thèse de doctorat, Paris–Sorbonne I. Megvédve 2008 októberében.

¹⁷ Fenékjáró küllő, bodorka, compó, kűsz, márna, fejes domolykó, vörösszárnyú keszeg, durbincs és különböző sügérfélék.

nak a pontyok egyedüli említésénél.¹⁸ További kérdés lehet, hogy milyen mértékben képzelhető el tengeri halak jelenléte a partoktól távolabb eső francia területeken. Berry esetében a kutatás elfogadja azt a véleményt, amely szerint nagyjából 150 kilométeres körzetben lehet csupán friss tengeri halakra számítani, ennél távolabb már inkább csak konzervált, vagy szárított formában. Ugyanakkor Querrien maga is elismeri, hogy friss halak beljebb is juthattak, ha megfelelő folyami hálózat segítette szállításukat.¹⁹ Létezik más adat is, amely azt látszik igazolni, hogy a tengerparttól távolabb eső vidékekre is eljutottak értékes tengeri halak, vagy egyéb tengeri zsákmányok. 1370-es években a burgundi hercegi asztalra így jutott bálna, amelyet valószínűleg a flamand partok közelében fogtak.²⁰

Bourges tipikus az a franciaországi város, amely bár nagy folyója nincsen, szinte minden irányból vizet veszik körül, a halászat a 14. század közepe óta a városlakóknak²¹ is engedélyezett. Ismert az is, hogy 1422-től vélhetően éveken át a bourges-i székeskáptalan látta el a királyné, Marie d'Anjou asztalát is halakkal, amiért a palota még 1435-ben is több ezer fonttal adós maradt.²²

Az élelmiszeradományok mellett természetesen más is előkerül a városi számadáskönyvekben, különösen, ha királyi vendégről volt szó. 1488 áprilisában Anne de France több száz font értékű ajándékot kapott a várostól: ezüsttárgyakat, köztük huszonegy márká súlyú ezüstedényt, csészéket és egyéb előkelő edényeket, némelyik szintén több száz fontra árázva, egyenként felsorolva összesen 1307 font értékben.²³ Ez az összeg mindenképp rendkívülinek számít. A városi adományok döntő része 10–20 font között mozgott. A reprezentációra fordított összeg tehát jelentős maradt, de kétségtelen, hogy egyenlőtlen elosztásban. Első pillantásra érdekesnek tűnik, hogy a város a tűzvész után ezt meg tudja engedni magának. Látnunk kell ugyanakkor, hogy a város valóban nem volt irigylésre méltó állapotban és ezt maga az uralkodó is érezte, amikor 11 500 fontos gyorssegítséget adott Bourges-nak.²⁴ Ennek fényében az ajándék is másképp értelmezhető. A rákövetkező évben az 1489-es számadáskönyv az előzőnél már jóval több tételt tartalmaz, de összesen csak 434 font értékben.

Követségünk útja²⁵ tovább rekonstruálható, és jól látható, hogy Bourges-ot követően a Loire felé, Tours-nak folytatta útját. Érkezését itt már megelőzte a király városnak küldött levele.²⁶ Bevonulása valóban ünnepi körülmények között zajlott, érkezésekor, május 24-én,

¹⁸ Querrien, Armelle: Pêche et consommation du poisson en Berry au Moyen Age. Bibliothèque de l'École des chartes, t. 161, 2003.427–432.

¹⁹ Uo. 425.

²⁰ Lestocquoy, Jean: Baleine et ravitaillement au Moyen Age. *Revue du Nord*, t. 30, n. 117, 1948. 43.

²¹ Az ellátás biztosítását mindenestre szélesebb körben kell keresnünk, mint a vadászat esetében. Míg ez utóbbi valóban a lovagi erények és a fizikai rátermettség sajátos kombinációját igényelte, addig a halászatnál lényegesen gyakrabban találkozunk valódi halászok, vagy még inkább egyszerű helyiek, városiakok említésével, sőt ábrázolásaival. Mane, Perrine: Images médiévales de la pêche en eau douce. *Journal des savants*, 1991. n. 3–4, 230–231.

²² Boyer, Hippolyte: Histoire des corporations et confréries d'Arts et Métiers de la ville de Bourges. T. I. Paris–Bourges, 1918. 456–458.

²³ A.M. Bourges CC 259 f. 18 r-v.

²⁴ Rivaud, David: Les villes et le roi i.m. 117.

²⁵ Adataink itt kiegészítik Antonín Kalous itineráriumát. ld. Kalous, Antonín: Itinerar i.m.

²⁶ Rivaud, David: Les villes et le roi. Les municipalités de Bourges, Poitiers et Tours et l'émergence de l'état moderne (v.1440-v.1560). Rennes, 2007. 133–134.

azaz az Úr Mennybemenetelének napján kivonultak a város világi és egyházi előjárói, emellett pedig megszólaltak a város három legnagyobb templomának, a Saint Gatien-katedrálisnak, valamint a Szent Márton- és Saint Julien-apátságoknak a harangjai.²⁷ Az érkezés időzítése aligha véletlen. Tours Nyugat-Franciaország egyháztartományi központja, valamint a királyi udvar kiemelt városa volt korszakunkban. Magyar követség éppen három évtizeddel korábban járt a városban, akkor V. László házasságának ügyében.²⁸ A tartózkodás részleteiről a korábbihoz képest kevesebbet tudunk, de úgy tűnik, hogy a követség több napot tartózkodott itt, vélhetően megvárva a pünkösdöt és csak azt követően indult tovább Angers felé. A városi számadásokból az is ismert, hogy a követség 47 font értékű ajándékot kapott Tourstól.²⁹

A magyar küldöttség végig VIII. Károly nyomában haladt, ám úgy tűnik, jelentős késéssel. A francia király még április 26-án vonult be Angers-ba.³⁰ A város évszázadok óta kulcsszerepet töltött be a francia monarchia Bretagne elleni hadjárataiban vagy a vele szembeni védekezésében.³¹ Nem véletlen, hogy ez esetben is a város vállalta a bretagne-i hadjáratra tovább haladó király és csapatainak élelemmel való ellátását.³² A népes magyar követség tehát egy ilyen terheket vállaló városba érkezett és kapott elegáns fogadtatást.

Az említett követség az angers-i városi tanácskönyvek alapján június 8-án, pünkösdöt követő péntek reggel érkezett Angers-ba.³³ Mindez azt feltételezi, hogy bevonulását megelőzően már Angers közelében éjszakázott, az anjoui központba való belépése is előkészített volt. A városkönyvek ugyanott megjegyzik azt is, hogy a követséget a magyar kancellár, (tévesen) érsek vezette és az ekkor is elég nagy számú volt, hiszen az angers-iak szerint mintegy kétszáz lovat hoztak magukkal. A magyar küldöttség ráadásul helyi méltóságokkal is kiegészült, soraik között ott volt a Le Mans-i és a limoge-i püspök is.

²⁷ „L’ambassadeur du roi d’Hongrie est arrivé en la cité de Tours et sont allés au devant tous les gens d’état de la ville, les gens de l’église sont demourés et la sonnerie a été faite par les trois églises cathédrales et religieuses á savoir Saint Gatien, saint Martin, et Saint Julien.” BNF Anciens Manuscrits Collection Touraine-Anjou (Dom Housseau) t. 13/1 n. 8526.

²⁸ Csernus Sándor: V. László franciaországi követségének forrásaihoz. In: Via Sancti Martini: Szent Márton útjai térben és időben. Szerk.: Tóth Ferenc–Zágorhidi Czigány Balázs. Szombathely, 2016. 165–189.; Györkös Attila: V. László házassági terve. Diplomáciai fordulat 1457-ben? In: Francia-magyar kapcsolatok a középkorban. Szerk.: Györkös Attila–Kiss Gergely. Debrecen, 2013. 271–287. Ennek a küldöttségnek az útvonala is különbözött, mert Burgundiát politikai okokból kerülni kényszerült, így Lotaringia felől érkezett a Loire-vidékre, Orléans-nál. Ld. uo. 280. Ez a kényszer 1487-ben már nem állt fenn.

²⁹ Rivaud, David: Les villes et le roi i. m. 134.

³⁰ A.M. Angers BB 5 f. 8 v.

³¹ Gálffy, László: Angers aux XIIIe siècle. Développement urbain, structures économiques et sociales. Maulévrier, 2013. 34., 55.

³² A.M. Angers BB 5 f. 17–18.

³³ A.M. Angers BB 5 f. 25. A követség történetével először Anjou neves történész-levéltárosa, Paul Marchegay foglalkozott: Marchegay, Paul: L’ambassade hongroise à Angers en 1487. In: Uő: Notices et documents historiques. Angers, 1857. 15–24. Magyar részről Simonyi Ernő, majd Berkovits Ilona publikált először a témában. Simonyi Ernő: Magyar követség Franciaországban 1487-ben. Az angersi Mairie emlékiratai után. Magyar Történelmi Tár XIII. (1867) 215–219.; Berkovits, Hélène: Une ambassade hongroise en France: 1487. *Revue d’histoire comparée*, VII. n. 2 (1948). 242–253. Marchegay és Simonyi publikációinak problémája ugyanakkor, hogy nem tartalmazzák a pontos levéltári jelzetet, ezért azt érdemes eredetiben is áttekinteni.

A város néhány nappal korábban értesült a küldöttség érkezéséről, részben egy királyi levél útján, melyben a Bretagne-i hadjáraton lévő francia uralkodó lavali táborából kérte, hogy Angers megfelelően fogadja a követséget. Érkezésüket megelőző napon pedig a magyarokkal úton lévő Le Mans-i püspök értesítette a várost, vélhetőleg futár révén, hogy készüljön a fogadásukra. A város pedig kétszázával vágta a tyúkokat, galambokat és nyulakat, százával az egyéb vízimadarakat, kiegészítve mintegy két tucat kecskével és néhány báránnyal. Bár a szolgálattevők áldozata nem maradt viszonzatlanul, a városi polgárok ilyen esetben – úgy tűnik – sietve rakták össze a szállásoláshoz szükséges dolgokat, amint azt a Filipec Jánosnak szánt ágyneműkészlet kölcsönvétele is jelzi.³⁴ Az ünnepi fogadáshoz másutt is kölcsönvételekhez folyamodnak, amiket akár több személy közreműködésével tudtak csak lebonyolítani. Így jutottak 300 tálhoz és ugyanannyi evőeszközöz a város által kijelölt Colas Main vezénylete alatt. Az Angers-i adatok általában még mindig több száz személyt sejtetnek, ami ugyan az odaútban Milánóba érkezett hatszáznál³⁵ már kevesebb, de jól mutatja a delegáció nagyságát és tekintélyét.

Forrásokból kiolvasható, hogy a küldöttség ilyen esetben nem pusztán a város terhére tartózkodott egy helyben, hanem az uralkodó és a környék urainál is vendégeskedett. A helyzet a király számára is kicsit újszerű lehetett, hiszen a francia uralkodó néhány éve vette csak birtokba Anjou-t, és annak fejedelmi rezidenciáit. Ezek közül a néhány évtizeddel korábban René herceg által a Maine partján létrehozott reculée-i rezidencián látta vendégül a követséget. A hely valódi halászpáradicsomnak számított, René rezidenciája viszont az elvonulás mellett kitűnő reprezentációs lehetőséget is jelentett.³⁶

Mindezek gyakorta sürgősen szervezett fogadások voltak, amiknek előkészítésére a vendéglátónak olykor csak néhány órája volt. Ez történt Plessis Bourréban, Angers-től néhány mérföldnyi távolságra, ahová röviddel a királyt követően érkezett a magyar követség – vagy legalábbis annak egy része – és egy napot töltött ott.³⁷ A látogatás némileg a király improvizációjának tűnt, mindenestre ezzel a magyarok fogadása tovább lett görgetve, ezúttal már Anjou egyik legnagyobb tekintélyű birtokosához. A forrásokból értesülünk arról, hogy itt Plessis urának birkanyáját is bevonták az ünneplésbe, kiegészítve a felkínált fehér borral és vilmoskörtékkel. Ez utóbbi gyümölcs, mint a helyiek egyik büszkesége, a korszakban gyakorta szerepel a Loire-vidéki városok királynak tett ételmiszer- és gyümölcsajándékai között is.³⁸

Míg a készülődéssel és a költségekkel vélhetően egyedül is maradt a város, az elvárások más szinten is megfogalmazódtak. A magyar követség megfelelően elegáns fogadását maga a francia király is fontosnak tartotta. Így kapott később felszólítást a Burgundiai Macon a Lavalban tartózkodó VIII. Károlytól arra vonatkozóan, hogy a várhatóan a városon áthaladó

³⁴ Simonyi Ernő: Magyar követség i. m. 216–217.

³⁵ E. Kovács Péter: Corvin János i. m. 565.

³⁶ Port, Célestin: Dictionnaire historique, géographique et biographique de Maine et Loire. III. Paris-Angers, 1878. 203–231. René lánya, Anjou Margit 1480-ban itt fogadta az angol követeket. uo.

³⁷ Bricard, Georges: Jean Bourré, seigneur de Plessis (1424-1506). Paris, 1893. 349–352. Ld. még: Györkös Attila: Magyar–francia diplomáciai kapcsolatok i. m. 66., 28. jegyz.

³⁸ Rivaud, David: Les villes et le roi i. m. 201.

magyar követséget előkelően fogadja.³⁹ Hasonló tartalmú levelet kapott nagy valószínűség szerint Párizs is, ahonnan a küldöttség 1487. október 15-én távozott.

A fentiekhez tegyük hozzá, hogy a 15. század végi városi számadáskönyvek már másutt is aprólékosan rögzítik egy-egy étkezés, illetve fogadás részleteit is. Rennes városa Bretagne-ban 1488-ban egy angol zsoldosokkal érkező, mégis elegánsnak mondható angol követséget fogadott, természetesen saját költségen elszállásolva és napokon át kiszolgálva őket étellel; bárányt, kecskéket, nyulakat és galambokat szolgálva fel nekik anjou-i és egyéb fűszeres borok (ypocras) kíséretében.⁴⁰ Érdekes, hogy bár Bretagne-ban magától értetődően természetes a hal jelenléte az asztalokon, ezúttal mégsem találkoztunk vele.

A városi reprezentációt és ceremóniákat vizsgálva a Loire-vidék városi tanács- és számadáskönyvek adataival lényegesen színesebb képet kaphatunk. David Ribaud vizsgálatai alapvetően Tours, Bourges, Poitiers forrásaira támaszkodva kimutatták, hogy a 15. század végén a városok már túlléptek a reprezentáció alapszintű hűbéri, politikai értelmezésén. A királyi fogadások, bevonulások, ajándékok mindkét szereplő részéről bonyolult viszonyrendszert tükröztek. Eszköztáruk, lebonyolításuk folyamatosan bővült, rítusaik, színházi elemek bevonásával, anyagi és szimbolikus téren is látványosan gazdagodtak.⁴¹ Emellett a Loire-vidék városai már külön hangsúlyt fektettek a közelben tartózkodó udvar különböző rangú méltóságainak és tisztviselőinek a fogadására és megajándékozására. Ezek a rituálék a 15. század második felében – párhuzamosan a városi önkormányzatiság megformálódásával – egyfajta lobbitevékenységként is felfoghatók, és fontos részei lettek a helyiek érdekvédelemének. Ebben az összefüggésben említést érdemel, hogy Bourges bonyolult eszközökkel szerezte meg 1484-ben a lyoni vásár jogát az uralkodótól, ami rövid időre gazdasági értelemben is kiemelt pozícióba emelte. David Ribaud rámutatott, hogy egyes esetekben Bourges például már nem is tett különbséget az alsóbb rangú királyi tisztviselőknek szánt ajándékok között.⁴²

Ahogy azt fentebb jeleztük, a korszakunkban volt még egy magyar vonatkozású küldöttség, amely a Loire-vidéken vonult át Blois-ból indulva Magyarországra. Itt II. Ulászló feleségének, Annának a Magyarországra vezető útjáról van szó, amelynek nagyobbik része ma már jól ismert. Forrásait épp a közelmúltban publikálta alapos tanulmányok és jegyzetek kíséretében Györkös Attila.⁴³ Szempontunkból most különösen érdekes, hogy ez eset-

³⁹ Párizsra vonatkozóan: „leur faire tout le que faire pouront...meilleur recueil”. Maconnnak címezve: „allez au devant le plus ’honnestement que pourriez faire et leur faictes tout l’onneur, service et courtoisie que verrés et cognoistrés leur estre necessaire”. Pélicier, P.: Lettres de Charles VIII roi de France. Paris, 1898. 228–229.

⁴⁰ Moal, Laurence: Des mercenaires anglais à Rennes en 1488. Une occasion pour faire ripaille. Cassard, Jean-Cristophe et al. (szerk.): Le prince, l’argent, les hommes au Moyen Age. Mélanges offertes à Jean Kerhervé. Rennes, 2008. 477–486. A Bretagne-ba látogató követségek fogadásait illetően ld. még: Uő: L’accueil des ambassades en Bretagne (1364-1491). Un instrument d’affirmation. Mémoires de la Société d’histoire et de l’archéologie de Bretagne. 85. (2008). 107–136.

⁴¹ Ribaud, David: Les villes et le roi i. m. 138–140., 207–210., 217–223. A gyermek Lajos herceg (későbbi XII. Lajos) és édeanyja, Marie de Clève orléans-i hercegné fogadását Orléans-ban ld. Gálffy László: A Loire hajósi és az orléans-i híd a százéves háború végén. *Acta Historica CXXXIX* (2017), 146–147.

⁴² Rivaud, David: Les villes et le roi i. m. 198–203.

⁴³ Györkös Attila: Reneszánsz utazás. Anna királyné 1502-es fogadtatásának ünnepei Észak-Itáliában és Magyarországon. Máriabesnyő, 2016.

ben egy Franciaországból induló küldöttség kevésbé ismert állomásairól van szó, ám néhány apróbb részlettel ki tudjuk egészíteni Györkös és a felkutatott forrásai által már gazdagon ábrázolt képet. Foix-i Anna és az őt kísérő küldöttség 1502. június 16. előtt érkezett Bourges-ba. Ez azt jelenti, hogy valamikor a blois-i indulást megelőzően járt itt. A városi számadáskönyvek már magyar királynéként⁴⁴ emlegetik Annát, aki rövidebb várakoztatás után lépett a városba. A francia király levele ezúttal is megelőzte, vagy legalábbis kísérte a küldöttség útját, ezáltal biztosítva és előkészítve a megfelelő fogadtatást. Külön érdekes, hogy már 1501 novemberében találunk említést egy magyar követségről, amely vélhetően odaútban érkezett Bourges-ba. Úgy tűnik, hogy a hal- és boradomány ezúttal sem maradt el a város részéről.⁴⁵ Forrásaink 1502 júniusában, még Anna királyné érkezését követően beszámolnak arról a gazdagon díszített, címerekkel festett emelvényről is, amelyet a város készíttetett számára épp bevonulása alkalmából. Bourges mintegy 20 fontot áldozott díszes bevonulási kellék elkészítésére, amelyek későbbi sorsáról viszont nincs tudomásunk.⁴⁶

A városi reprezentáció fenti példái természetesen esetekre bontva tovább bővíthetők, már csak azért is, mert a Loire-vidék még hosszú ideig kedvelt helye maradt a királyi udvarnak. Feltűnő ugyanakkor, hogy a különféle ajándékok mellett a számadáskönyvek „adományok,” illetve „rendkívüli kiadások” fejezeteiben továbbra is ismétlődő elem maradt a hal- és boradomány.

⁴⁴ Anna néhány hónappal korábban prokuráció útján ment férjhez II. Ulászlóhoz és 1502 júniusában indult útnak Magyarországra Blois-ból. Györkös Attila: *Reneszánsz utazás* i. m. 31–32.

⁴⁵ „La somme il a baillee comptant par le commandement et ordonnance de mesdits sires les maire et eschevins de ladite ville pour lachapt dun present de poisson gogres et yprocras lequel present a este donne et presente pour et o unom de ladite ville... et a monsire le seneschal destam lesquelz estoient venuz en ceste ville par le commandement du Roy notre sire, pour recevoir lambassade de Hongrie laquelle ambassade devoit passer par ladite ville. Comme le Roy mesme avoit mnde et escript a ycelle ville a ceste cause mesdits sires les maire et eschevins leur avoit donné lesdits presents affin quilz eussent les asferes de ladite ville pour recommandez Roy notre sire.” Összesen hat font kilenc solidus két dénár értékben. 1501. nov. 16. A.M. Bourges CC 272 p. 45.

⁴⁶ 1502-ben Francois Pényn bourges-i kereskedőt és elöljárót (prudhomme) kéri meg a város, 10 font 8 sol 1 dénár értékben egy aulne-ért, háromnegyedrész zöld selyemből (en taffetas vert), amit máj. 24-én küldött el neki a város. A királyné ünnepélyesen bevonult a városba. „Receveur de la dite ville, Q. par ses mains. La somme de dix neuf livres seize solz troys deniers de tournois, laquelle somme il a payee, baillee et delivre pour et ou nom de la dite ville par la donation de messirs les maire, eschevins et conseillers de la dite ville pour faire le poisle (sic!) qui a este porte sur la Reyne de Hongrie en faisant son entree en ceste dite ville en la maniere qui sensuit. C'est assavoir pour ung papres et demy grant or fin qui sont quatre cens et demy andoz a trente solz tournois ... la somme de six livres quinze solz tournois pour ung paipres argent qui sont hoys cens quand argent a ung sols tournois regmn cent la somme de quinze solz tournois pour huit aulnes quart franges de fil d'argent et de soys pour ontes aux pendans audit poisle avecques avec la facon duell, la somme de cinquante six solz troys deniers tournois pour le chassiss et bastons pour porter ledite poisle la somme de vingt sols tournos. Item pour la paincture audit poisle et armoises de ladite Reyne inferieur apposees audit poisle et armee de ladite ville paincture des bastons pardicelle porter la somme de cent cinq solz tournois pur deux hommes qui furent temoysez en diligence par mesdits sires les maire et eschevins jusques.” Az egész összesen 19 font 16 s. 8 d.tett ki 1502. jún. 16-án. A.M. Bourges CC 272 p. 104.